

“Ik heb veel geluk gehad. Vaak ben ik jaloers op mezelf”

Toen ze werd gebeld, had ze even geen idee waarover het precies ging. Ze is niet zo met prijzen bezig, maar daarom niet minder blij met de Beeld en Geluid Oeuvre Award 2011. Het leukst is natuurlijk dat de jury bestaat uit mensen van verschillende disciplines met uiteenlopende smaken en talenten. Die vakjury ziet haar films en documentaireseries als tijdsdocumenten, niet alleen gemaakt voor eenmalige uitzending, maar ook als discussiestuk voor het maatschappelijk debat. Zelf wist ze dat al lang. Toch blijft een maker altijd onzeker of de intentie overkomt. Ze hoopt dat haar werk als producent, regisseur en eindredacteur verschil maakt: we zouden met z'n allen nu een leuker leven kunnen hebben, zegt Ireen van Ditsshuyzen even beslist als stralend.

Annemiek Schrijver @Dirk-Jan van Dijk

“Met Nederland noch Europa ben ik momenteel erg gelukkig. We maken er niet zoveel van. Ik ben blij dat ik niet in de politiek zit. Zelf wil ik op enige afstand waarnemen wat er aan de hand is. Ik kijk wat af, zal ik maar zeggen.”

Dat kun je inderdaad wel stellen. We zitten koud vijf minuten in deze uitspanning in de Baarsjes of Van Ditsshuyzen heeft in de smiezen hoeveel moslima's hier zijn. Wat een beroepsdeformatie nou toch. Mag de waarnemer ooit op vakantie of is die positie ook een comfortabele verschuilplek tijdens saaietentjes?

“Ik zie altijd alles. Vreselijk. Soms is dat irritant voor anderen, want men ziet me kijken. En dat ik me soms verschuil achter de waarnemer is ook heerlijk. Dat is toch niet onaardig?”

“Bij bloed denk je als kijker niet meer na, maar sla je dicht en dat wil ik niet”

En wat onze huidige toestand betreft: “Veel problemen komen voort uit gebrek aan informatie. Neem nu armoede. Op school moet al worden uitgelegd dat bijvoorbeeld scheiden en apart gaan leven geld kost.”

Veerkracht

Immer is Ireen bezig met de vraag hoe het met ons gaat en of het ook anders kan. Onderlinge verhoudingen fascineren haar. Net als de vraag of iemands woorden overeen komen met zijn of haar daden. Op die manier onderzoekt ze de tijdgeest. Maar hoewel haar lievelingswerk het maken van een documentaire is, zou ze zo tekenen voor een jaar live televisie. Als aanjager dan: “Je er met z'n allen doorheen slaan, dat is zo'n leuk circus!”

Tijdens het maken van een documentaire

probeert ze veel ruimte te verwerven, zodat ze zo lang mogelijk op de locatie kan blijven komen. Onlosmakelijk gevolg is wel dat ze hierdoor tijdelijke relaties aangaat met hoofdpersonen, hoewel er ook afstand moet zijn. Maar toen Van Ditschuyzen een Nipkow kreeg voor haar film over dementie, vroeg ze de twee echtgenotes van haar hoofdpersonen op het podium: “Eigenlijk is dat heel gewoon. Door filmen en kijken krijg ik veel kennis van hen.”

Ze zoekt de werkelijkheid van de geportretteerde juist niet via zijn leed, maar vooral via zijn veerkracht. Zelfs als er geen hoop lijkt, probeert Ireen haar verhaal zo te monteren dat er inzicht over die uitzichtloosheid kan ontstaan.

En elke eindredacteur die vindt dat er in

► een ziekenhuisfilm veel eerste-hulp-bloed moet, wordt vriendelijk doch gedecideerd de montagekamer uitgeregisseerd. Je mag in die kamer weliswaar alles zeggen, maar je hebt niet het laatste woord. Van Ditshuyzen heeft door haar staturus geen last meer van tegenwerking. Bovendien is haar motivatie glashelder: "Ook in een ziekenhuis wil ik de verhoudingen onderzoeken, de dilemma's analyseren. Voelen waarom men dingen voor elkaar krijgt. Mensen kunnen heel veel en dat wil ik laten zien. Maar dan moet je wel geduld hebben en niet uit zijn op sensatie. Bij bloed denk je als kijker niet meer na, maar sla je dicht en dat wil ik niet."

Tokkietijdperk

Met haar cameraploeg probeert Ireen van Ditshuyzen binnen de kortste keren onzichtbaar te worden. In een ziekenhuis is het slim om al om 7 uur aanwezig te zijn, voordat de specialisten binnenkomen, want dan groeit het respect voor jou. Als maker heeft ze heel veel last gehad van de werkwijze van omroepen die in wijken gingen stoken en klieren. Te veel drank schenken enzo. Het Tokkietijdperk is voor documentairemakers desas-

treus geweest, want op straat vertrouwt niemand je meer. Waren gemengde wijken twintig jaar geleden nog geen enkel probleem, nu moet je maandenlang soebatten in Zuid-Oost.

Haar eigen stijl is wachten, opletten. Juist niet manipuleren: "In de Valeriusklinkiek zat ooit Anna, een jonge vluchteling. Ze was van slag. Een ziekenhuis is bang voor agressiviteit. Maar wij als ploeg wisten wanneer en waardoor ze opgefokt zou worden en stonden precies op 't goeie moment met de camera klaar toen ze een verpleegkundige naar de keel greep. Cameraman Maarten Schmidt en geluidsmann Thomas Doebele zijn vaklui die in zo'n geval mee ademen."

Zo heeft Ireen voor iedere genre haar ideale jongens. Voor films over theater werkt ze weer met andere lieden dan in bijvoorbeeld de natuur: "Er is niemand die de zee zo mooi kan filmen als Piotr Kukla. Hij kreeg zijn opleiding in Polen en de eerste paar jaar mocht hij geen camera vasthouden. Hij moest eindeloos tekenen, foto's maken en zich afvragen waarom hij zou kiezen voor een bepaald shot. Alles wat deze cameraman aanlevert is gedecoupeerd! Hoe Piotr een golf analyseert!"

Hoe euforisch dat ook klinkt, de eerste twee weken in de montagekamer zijn altijd een ramp: "Dan ben je ongelukkig omdat je ziet dat het net niet gelukt is. Of te weinig. Het is altijd heel hard ploeteren en zorgen dat je wel blijft slapen. Als je monteert ben je een vreemd wezen. Het is een wonder dat mijn Frank me nog steeds leuk vindt!"

Zo toegewijd de maker van Ditshuyzen is, zo ontmoedigd is de kijker in haar:

"Omdat ik lekker in de weer ben, word ik niet cynisch, maar als ik nu thuis zou zitten, dan werd ik verdrietig. Ik ben nogal gevoelig voor dat journalistentoontje van nu. Dat zoeken naar onraad. Alles wordt ridicuul uit het verband getrokken. Het is altijd gelijk halen. Nooit eens luisteren en een echte vraag stellen. De spraakmakende presentatoren die dag in dag uit invloed hebben, gedragen zich alsof ze hun enige gast zijn. En dan vraag ik me af wat de rol van de eindredacteur nog is. Die moet bijscholing krijgen. Want roem maakt eenzaam en laat ook niet zoveel correctie meer toe. Dus die eindredacteur moet twee keer beter zijn dan z'n presentator en vooruit kunnen kijken: wat gebeurt er als die man nog een jaar gaat presenteren? Als hij niet met gewone mensen omgaat, dan wordt er nooit meer serieus met 'm gepraat en dat is dodelijk voor denken over wat het leven is. En dat geldt ook voor *Het Journaal*. Die beginnen eindtekst! Ik durf het bijna niet meer te vertrouwen. '*Het Journaal* heeft onderzocht..' dan denk ik: hoe gaat dat onderzoek dan? Wilders wordt een hype, omdat de nieuwsprogramma's gewoon zijn doorgeefluik zijn geworden! Maar ze moeten een vraag hebben!"

"Dat wij/zij-denken, dat vergroten van het onraad door die te herhalen in plaats van te analyseren, doet ons geen goed. Het is vast heel moeilijk om daar elke dag te zitten, maar het is je vak en je wordt er goed voor betaald. Ze gooien ons en zichzelf weg. Op televisie worden seriëuze burgers een gebruiksvoorwerp, een kijkcijfer. Als mensen cynisch zijn, word ik allergisch. Het is de makkelijkste weg naar de ondergang. Stel dat er nu verkiezingen komen..."

"Spraakmakende presentatoren die dag in dag uit invloed hebben, gedragen zich alsof ze hun enige gast zijn"

Bedelen om euro's

Wat onderzoeksjournalistiek betreft, vindt Van Ditschuyzen de Belgische televisie beter. Research is het allerbelangrijkste onderdeel, want als het meel niet deugt, wordt het brood nooit wat. Pas na die onderzoeksfase gaat Ireen op zoek naar geld. Zo is ze nu al twee jaar

“Nu worden weer mensen uitgesloten. Dat vind ik onverdraaglijk. Ik zou dat wel willen vastleggen, maar ik weet nog niet hoe”

bezig met een nieuw plan over dementie. Nog nooit heeft ze zo lang moeten bedelen om euro's. In plaats daarvan wordt ze overladen met complimenten, zodat de eventuele geldschieters er weer vanaf denken te zijn. “Het meest ongemakkelijk is dat mensen zich zo terugtrekken en niet meer zeggen wat ze willen. Tijdens het geschiedenisproject zagen velen de uitdaging niet. Het lijkt alsof mensen minder lef hebben. Dat heeft een treurigheid.” Van fondsen werven heeft van Ditschuyzen heel veel geleerd. Ze lacht er zelf hartelijk om: “Dat zeggen vrouwen altijd.” Met meisjesstem: “Ik heb er zoooo veel van geleerd!” Vrouwen leren en mannen doen het gewoon. Maar ik kan goed

bedelen omdat ik niet vanuit 'n mindere positie kom aanzetten. Ik ben ervan overtuigd dat mijn plan zinnig is, dus dan is het geen bedelen. Dan word ik juist zeer vasthoudend. Als men zegt dat er geen geld is, kom ik volgend jaar terug. Ik heb vertrouwen in wat ik wil maken, ook al twijfel ik. Bij autoriteiten denk ik: ‘waarom heb jij die baan?’ En dan ga ik op zoek naar wat zo iemand voorstelt, wat z'n leuke en zwakke kanten zijn en daarmee ga ik gewoon aan de slag.”

Ivoren toren

Een uitstekende leerschool voor dit voortvarende, vruchtbare gedrag vormde ooit de VPRO met al die eigenzinnige mannen die zich in hun ivoren toren veilig waanden. Daar leerde Ireen te beseffen wat ze zelf graag wilde ‘maken’. “Als je onbevreesd vooruit blijft kijken, kom je een heel eind. Ik ben niet bang, maar wel bevreesd voor mensen die niet vertellen wie ze zijn en wat ze willen.”

Wat Van Ditschuyzen nog te doen staat? “Laten zien hoe het twintig jaar geleden met dementie was (de film *Vergeten* uit 1994) en hoe het er nu voor staat. Meestal gaan die films over het gedrag en het mysterie van de ziekte en dat is prachtig. De ziekte is heel goed

filmbaar, maar ik wil vertellen wat er wél mogelijk is. Mij gaat het, naast die dreigende dood, meer om de kwaliteit van leven. Ministeries vinden het prachtig. En zorgverzekeraars zien dat het wetenschappelijk onderzoek en zorg bij elkaar brengt. Alleen duurt dat geld verzamelen dus veel langer dan vroeger.”

Maar Van Ditschuyzen is niet uit het veld te slaan. Ook zou ze nog wel willen vastleggen hoe het mechanisme van uitsluiting tegenwoordig gewoon is geworden. Ireen herinnert zich nog hoe in de oorlog aangeschoten Duitsers haar jeugd tuin in rolden. Daarna was ze bij de wederopbouw, de jaren '60 van godisdood... “Het leek een opgaande lijn, rangen en standen verdwenen geleidelijk. Nu worden weer mensen uitgesloten. Dat vind ik onverdraaglijk. Ik zou dat wel willen vastleggen, maar ik weet nog niet hoe.” Zolang ze haar vak kan uitoefenen, blijft Ireen op haar post: “De optelsom van het werken met collega's, het coachen van stagiaires met hun onverwachte vragen, de inkijkjes in levens van alle mensen op uiteenlopende plekken en posities. Al die ervaringen en inzichten bij elkaar maken dit vak uiterst boeiend en interessant. Ik heb, als ik terugkijk, heel veel geluk gehad. Vaak ben ik jaloers op mezelf.” ■